

УДК 001.83:327.7(ІМФЕ)]:[398+821.161.2-1](Рил)(477)“19”

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2025.01.008>

ВАХНІНА ЛАРИСА

кандидатка філологічних наук, завідувачка відділу української та зарубіжної фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: 0000-0002-1030-7140

VAKHNINA LARYSA

a Ph.D. in Philology, a head of Ukrainian and Foreign Folkloristics Department of M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: 0000-0002-1030-7140

Бібліографічний опис:

Вахніна, Л. (2025) Біля витоків міжнародного наукового співробітництва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського: роль поета-академіка Максима Рильського. *Народна творчість та етнологія*, 1 (405), 8–12.

Vakhnina, L. (2025) At the Origins of International Scientific Cooperation of M. T. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology: Significance of the Poet-Academician Maksym Rylskyi. *Folk Art and Ethnology*, 1 (405), 8–12.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2025. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

БІЛЯ ВИТОКІВ МІЖНАРОДНОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ІНСТИТУТУ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ТА ЕТНОЛОГІЇ ім. М. Т. РИЛЬСЬКОГО: РОЛЬ ПОЕТА-АКАДЕМІКА МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО

Анотація / Abstract

Стаття присвячена розгляду історії міжнародних наукових зв'язків Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (ІМФЕ), становленню та розвитку яких своїм особистим внеском та організаційною діяльністю сприяв його директор М. Рильський. Цьому допомагали як творчі, так і наукові відрядження до Болгарії, Югославії, Польщі та Франції. Особлива увага приділена його науково-організаційній діяльності як голови Українського комітету славістів, що дало змогу вийти на новий рівень міжакадемічної взаємодії. Наукове співробітництво з відомими зарубіжними інститутами, яке почалося у складні часи тоталітаризму, саме завдяки таланту М. Рильського, його відкритості та європейськості стало основою для майбутніх досліджень. Важливо, що М. Рильський умів налагоджувати не тільки особисті знайомства із зарубіжними вченими й культурними діячами Європи, а передусім бдав про наукове співробітництво між академічними установами та університетськими центрами. Окремо розглядаються контакти М. Рильського з німецькою славісткою, українською та перекладачкою Анною-Галею Горбач. Славістичні дослідження увійшли до сфери фольклористики та мистецтвознавства. У статті зроблено акцент на створенні в ІМФЕ групи слов'янського фольклору, яка згодом стала відділом слов'янської фольклористики,

що його очолила кандидатка філологічних наук В. Юзвенко. В Інституті на початку 1960-х років починають виконуватися дисертаційні роботи, присвячені українсько-польським, українсько-болгарським, українсько-чехословацьким фольклористичним зв'язкам (В. Юзвенко, Н. Шумада, М. Гайдай). Спільні експедиції з вивчення болгар Півдня України були підтримані поетом-академіком. Увагу також приділено архівним матеріалам М. Рильського і співробітників ІМФЕ В. Юзвенко та В. Бобкової. В Інституті сформувався цілий ряд нових наукових напрямів, які важливі й сьогодні. У відділі української та зарубіжної фольклористики з ініціативи колишньої директорки, академіка Г. Скрипник створено меморіальну кімнату пам'яті М. Рильського, де зберігаються його автографи на книжках, робочий стіл та піаніно [2]. Слід також зауважити, що Інститут не тільки носить його ім'я, але й пам'ятає про започатковані ним справи та продовжує їх.

Ключові слова: М. Рильський, міжнародне наукове співробітництво, славістика, фольклористика, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України.

he article is devoted to the consideration of the history of international scientific relations of M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (IASFE). M. Rylskyi as its director has facilitated the formation and development of them with his personal contribution and organizational activities. The process has been supported with both creative and scientific trips to Bulgaria, the former Yugoslavia, Poland and France. Peculiar attention is paid to his scientific and organizational activities as the head of the Ukrainian Committee of Slavists, to the promotion of development of Ukrainian-Polish, Ukrainian-Bulgarian, Ukrainian-Serbian relations in Folkloristics and Art Studies. Scientific cooperation with well-known foreign institutes has started in the difficult times of totalitarianism. It has become the base for future studies precisely thanks to the personal contribution of M. Rylskyi, his openness and Europeanism. It is important that M. Rylskyi has been able to contribute to the establishment of both personal contacts with foreign scientists and cultural figures of Europe. However, he has cared about scientific cooperation between academic institutions and university centers first of all. M. Rylskyi's contacts with the German Slavist, Ukrainianist and translator Anna-Halia Horbach are considered separately. Slavic Studies are included into the sphere of Folkloristics and Art Studies. Attention in the article will be paid to the creation of the first Slavic group at the Folkloristics Department in the IASFE at the beginning, and later the Slavic Folkloristics Unit, headed by M. Rylskyi's former postgraduate student, a Ph.D. in Philology V. Yuzvenko. In the early 1960s, dissertations devoted to Ukrainian-Polish, Ukrainian-Bulgarian, Ukrainian-Czechoslovak folklore ties have started to be carried out at the Institute (V. Yuzvenko, N. Shumada, M. Haidai). Joint expeditionary research on the study of the Bulgarians of Ukraine have been also supported by the poet-academician. Attention is also paid to the archival sources of M. Rylskyi and the research fellows of the IASFE V. Yuzvenko and V. Bobkova. A number of new scientific directions has been formed at the Institute. They are still important today. A memorial room to honour M. Rylskyi has been created at the Ukrainian and Foreign Folkloristics Department of IASFE on the initiative of the former director, academician H. Skrypnyk. M. Rylskyi's autographs on books, a work desk and a piano are stored there [2]. It should be also noted that the Institute not only bears his name, but also preserves the memory of the works he has initiated and continues them.

Keywords: M. Rylskyi, international scientific cooperation, Slavic Studies, Folkloristics, M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Мета статті – показати роль Максима Тадейовича Рильського, який очолював ІМФЕ, у налагодженні та становленні міжнародних наукових зв'язків українських учених із зарубіжними культурними й науковими центрами, академічними інститутами та університетами. До сьогодні більшість учених (Ю. Булаховська, В. Захаржевська, В. Науко) обмежувалися славістичними дослідженнями М. Рильського, згадували лише країни колишнього соціалістичного табору [1; 3; 7].

Об'єктом дослідження є передусім європейські зв'язки Максима Рильського з нау-

ковцями та культурними діячами, перекладачами, зокрема з Франції та Федеративної Республіки Німеччини.

Виклад основного матеріалу. Європейські студії М. Рильського не обмежувалися славістичними зацікавленнями. Безперечно, важливою була його науково-організаційна діяльність як на посаді директора ІМФЕ, так і як голови Українського комітету славістів. У відділі Архівних наукових фондів рукописів і фонозаписів ІМФЕ збереглося чимало документів згаданого комітету із його підписом, які стосувалися підготовки до міжнародних з'їздів славістів, де українське

представництво завжди було вагомим. Як голова Українського комітету славистів, він входив до складу Міжнародного комітету славистів, що давало змогу розширювати міжнародні наукові зв'язки з представниками славистичних центрів багатьох країн світу. Участь українських учених як делегатів міжнародних з'їздів славистів [1; 7] не тільки розширювала творчі можливості, а й сприяла розвитку слов'янознавства в Україні. Це підтверджують особисті архіви, зокрема Вікторії Арсеніївни Юзвенко, яка працювала під керівництвом М. Рильського як учений секретар ІМФЕ і була його аспіранткою саме з українсько-польських фольклористичних взаємин [3], та Валентини Степанівни Бобкової, української фольклористки, ученого секретаря Інституту у складний післявоєнний час. Її онука, О. Микитенко, провідна наукова співробітниця відділу української та зарубіжної фольклористики ІМФЕ, оприлюднила листування М. Рильського зі знайомими науковцями щодо викладання курсу слов'янського фольклору.

Відразу після закінчення Другої світової війни побачила світ стаття М. Рильського «Сербські епічні пісні», а також була видана книжка його перекладів з такою самою назвою (1946). Уже очолюючи ІМФЕ, поет-академік зустрівся з митцями та науковцями Югославії. Про це згадувало чимало дослідників творчої та наукової спадщини М. Рильського [10].

В Інституті ще 1955 року було створено групу слов'янського фольклору, яка в 1969 році стала відділом слов'янської фольклористики, що його очолила В. Юзвенко.

Особливу увагу М. Рильський приділяв вивченню фольклору. Показово, що саме ним було розпочате багатотомне видання серії «Українська народна творчість», актуальність якої залишається до нашого часу. Адже в народнопоетичній творчості поет бачив основи національної культури та ідентичності. На IV Міжнародному з'їзді славистів (1958) він виступив з доповіддю «Героїчний епос українського народу», а на V Міжнародному

з'їзді славистів у Софії (1963) Максим Тадейович очолював українську делегацію та виголосив доповідь «Українські думи і героїчний епос слов'янських народів» (спів-авторами були Г. Сухобрус, В. Юзвенко, В. Захаржевська) [6]. Не випадково традиційними в Інституті стали виступи відомого кобзаря Є. Мовчана. М. Рильський усіляко сприяв популяризації українського героїчного епосу як культурної спадщини нашого народу. У 60-х роках ХХ ст. почалася співпраця болгарських учених з музикознавцями, етнологами та фольклористами ІМФЕ. Було здійснено нові наукові дослідження болгар Півдня України. Нещодавно в Музеї Івана Гончара на презентації проекту «Музична культура Буджака» було вперше показано документальний фільм про болгарський народний танець «хоро», знятий 1958 року професором, доктором мистецтвознавства, колишнім завідувачем відділу музикознавства ІМФЕ Миколою Гордійчуком та Р. Кацаровою-Кукудовою в селах Кубей і Криничне Одеської області під час спільної експедиції ІМФЕ та Інституту музики Болгарської академії наук. Запис зберігається в Центральному державному кінофотофоноархіві імені Г. С. Пшеничного.

Це підтверджує, що найбільше розвивалася українсько-болгарська фольклористична співпраця, формувалася ціла школа болгаристики під керівництвом професорки, докторки філологічних наук Наталії Шумади. Її учнями були Я. Конєва, І. Горбань, Н. Задорожнюк, А. Єрема та ін. Як болгаристка у відділі слов'янської фольклористики починала свій науковий шлях докторка філологічних наук Т. Руда. Під впливом М. Рильського все своє життя присвятила вивченню болгарської літератури кандидатка філологічних наук В. Захаржевська [3]. Професор Дмитро Степовик, спогади якого про М. Рильського увійшли у видання ІМФЕ до 125-річчя поета-академіка [5], є автором багатьох публікацій та фундаментальної праці «Українсько-болгарські мистецькі зв'язки» (1975).

У своїх нотатках М. Рильський згадує відому західнонімецьку славістку та україністку з Мюнхена Анну-Галю Горбач, яка подарувала поету видання німецькою мовою (у її перекладі) творів Михайла Коцюбинського та антологію української поезії. Починаючи з 60-х років ХХ ст., вона стала активною громадською діячкою. Відстоювала права українських дисидентів і політв'язнів, зокрема В. Стуса, І. Світличного, В. Чорновола та ін. Була разом зі своїм чоловіком О. Горбачем ініціаторкою створення кафедри україністики в Грайфсвальдському університеті. На жаль, ми не маємо інформації про їхнє подальше спілкування з М. Рильським, та вже згаданий спогад про їхнє знайомство і творчий контакт засвідчує високу повагу до поета-академіка з боку зарубіжних європейських учених.

Особистість М. Рильського, знання ним європейських мов розширювали можливості українсько-французьких культурних і наукових взаємин. Його творчий доробок завжди був пов'язаний із французькою культурою та літературою. Відомі поетичні переклади з французької мови та твори, присвячені Франції. Як дослідник героїчного епосу, він був обізнаний із перекладами французькою мовою українських народних дум славістки та україністки Марії Шерер, професорки Сорбонни. Пізніше з нею зустрічався в Парижі проф. Дмитро Степовик, якому вона подарувала згадане видання. Ця співпраця продовжилася з ініціативи академіка Ганни Скрипник, що очолювала ІМФЕ, та відомого французького антрополога проф. Жана-Жака Кюїзен'є.

У Софії Максим Тадейович виступив зі «Словом про Лесю Українку» на вечорі, організованому в пам'ять про неї. Адже вона провела в Болгарії (у с. Владая) майже рік, коли приїздила до свого роди-

ча, проф. Михайла Драгоманова. Сьогодні в місцевості, де зупинялася Леся Українка, на околиці Софії, встановлено пам'ятний знак. Посольство України в Болгарії та представники української громади вшановують місця, пов'язані з Драгомановим та Лесею.

Крім Болгарії, М. Рильський здійснив цілий ряд поїздок до Польщі, Чехословаччини, Югославії. Враження про них можна знайти в його «Записних книжках» [9]. Традиції презентацій кращих здобутків української науки, започатковані М. Рильським в Белграді, Софії, Варшаві, продовжуються науковцями ІМФЕ.

Символічно, що у відділі української та зарубіжної фольклористики ІМФЕ вдалося зберегти робочий стіл поета-академіка, що стоїть разом із його піаніно в меморіальній кімнаті Максима Рильського, створеній з ініціативи колишньої директорки ІМФЕ академіка Ганни Скрипник у 2020 році.

Показово, що на стендах меморіальної кімнати представлено праці та поетичні збірки Максима Рильського з його автографами, подаровані В. Юзвенко, Л. Булаховському, а також нові видання, здійснені ІМФЕ, і рідкісні світлини. Нові видання завжди дарує онук поета президент Фонду «Троянди і виноград» Максим Георгійович Рильський. Книги з бібліотеки В. Юзвенко та особистий архів передав у дар Інституту її син Ігор Мітюков – відомий урядовець, фінансист і дипломат. Книжки, підписані М. Рильським академіку Леонідові Булаховському, передала кандидатка філологічних наук, заступниця директора ІМФЕ Мирослава Карацуба. Її дід як директор Інституту мовознавства імені О. Потебні та відомий славіст постійно співпрацював з М. Рильським.

Постать Максима Тадейовича Рильського залишається втіленням кращих духовних цінностей і свідченням європейськості української культури та науки.

Джерела та література

1. Булаховська Ю. Максим Рильський як славіст (до 115-річчя від дня народження). *Слов'янський світ*. 2010. Вип. 8. С. 205–209.
2. Вахніна Л. До ювілею Максима Рильського. *Мистецтво та освіта*. 2020. № 1 (95). С. 61–62.
3. Головатюк В. Максим Рильський і Вікторія Юзвенко: з історії наукової співпраці. *Мова і культура*. 2023. Вип. 53. С. 53–59.
4. Захаржевська В. Символ троянди у художньому світі слов'ян XX століття. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. 2010. Вип. 12. С. 246–253.
5. Максим Рильський у спогадах, працях та портретах (до 125-річчя від дня народження) : альбом / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2019.
6. Рильський М., Сухобрус Г., Юзвенко В., Захаржевська В. Українські думи і героїчний епос слов'янських народів (Софія, вересень 1963 р.) Київ : Академія наук Української РСР, 1963. 28 с.
7. Науко В. Незабутній Рильський. *Слов'янський світ*. 2011. Вип. 9. С. 4–6.
8. Руда Т. Грані великого таланту: Максим Рильський – поет, перекладач, учений : монографія / голов. ред. Г. Скрипник. Київ, 2017. 144 с.
9. Руда Т. Болгарія в біографії і творчості Максима Рильського. *Слов'янський світ*. Київ, 2010. Вип. 10. С. 147–161.
10. Руда Т. Максим Рильський і сербська культура. *Слов'янський світ*. Київ, 2019. Вип. 18. С. 208–219.
11. Юзвенко В. Про М. Т. Рильського – людину, вихователя. *Народна творчість та етнографія*. 1966. № 2. С. 17–21.

References

1. BULAKHOVSKA, Yuliia. Maksym Rylskiy as a Slavist (On the Occasion of the 115th Anniversary of His Birthday). *Slavic World*, 2010, issue 8, pp. 205–209 [in Ukrainian].
2. VAKHNINA, Larysa. On the Occasion of the Jubilee of Maksym Rylskiy. *Art and Education*, 2020, no. 1 (95), pp. 61–62 [in Ukrainian].
3. HOLOVATIUK, Valentyna. Maksym Rylskiy and Viktoriia Yuzvenko: From the History of Scientific Cooperation. *Language and Culture*, 2023, issue 53, pp. 53–59 [in Ukrainian].
4. ZAKHARZHEVSKA, V. The Symbol of the Rose in the Artistic World of the Slavs of the 20th Century. *Comparative Studies of Slavic Languages and Literatures*, 2010, issue 12, pp. 246–253 [in Ukrainian].
5. ANON. *Maksym Rylskiy in Memories, Works and Portraits (On the Occasion of the 125th Anniversary of His Birthday): An Album*. NAS of Ukraine, M. T. Rylskiy IASFE. Kyiv: IASFE Publishing House, 2019, 244 pp. [in Ukrainian].
6. RYLSKYI, Maksym, Halyna SUKHOBURUS, Viktoriia YUZVENKO, V. ZAKHARZHEVSKA. Ukrainian Dumy and Heroic Epic of the Slavic Peoples (Sofia, September, 1963). Kyiv: Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, 1963, 28 pp. [in Ukrainian].
7. NAULKO, Vsevolod. Unforgettable Rylskiy. *Slavic World*, 2011, issue 9, pp. 4–6 [in Ukrainian].
8. RUDA, Tetiana. *Facets of Great Talent: Maksym Rylskiy – A Poet, Translator, Scientist: A Monograph*. Hanna SKRYPNYK, ed.-in-chief. Kyiv, 2017, 144 pp. [in Ukrainian].
9. RUDA, Tetiana. Bulgaria in the Biography and Works of Maksym Rylskiy. *Slavic World*. Kyiv, 2010, issue 10, pp. 147–161 [in Ukrainian].
10. RUDA, Tetiana. Maksym Rylskiy and Serbian Culture. *Slavic World*. Kyiv, 2019, issue 18, pp. 208–219 [in Ukrainian].
11. YUZVENKO, Viktoriia. About M. T. Rylskiy as a Person, An Educator. *Folk Art and Ethnography*, 1966, no. 2, pp. 17–21 [in Ukrainian].

Отримано / Received 24.02.2025

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 11.02.2025